

QISHLOQ XO'JALIGI ISHLAB CHIQARISHINI AGROKLASTER ASOSIDA BARQAROR VA SAMARALI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY ASOSLARI

Berdimurodov Usman Suyunovich

Toshkent iqtisodiyot va pedagogika universiteti "Iqtisodiyot" kafedrasida dotsenti, iqtisod fanlari doktori (PhD), Toshkent, O'zbekiston

ORCID: 0000-0001-5484-2260

usmonbek199@gmail.com

Annatsiya: Mazkur maqolada qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini agroklaster asosida barqaror va samarali rivojlantirishning iqtisodiy asoslari tadqiq etilgan. Qishloq xo'jaligining milliy iqtisodiyotdagi o'rni, yalpi ichki mahsulot va yalpi qo'shilgan qiymatni shakllantirishdagi hissasi, ishlab chiqarish hajmining o'zgarish tendensiyalari hamda hududlar kesimidagi farqlar tahlil qilingan. Shuningdek, agroklaster asosida ishlab chiqarishni tashkil etishda mehnat resurslarini jalb etish, innovatsion texnologiyalarni joriy qilish, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash va bozor talablariga moslashtirishning iqtisodiy ahamiyati yoritilgan. Natijada agroklasterlarni rivojlantirish orqali qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining barqarorligi, raqobatbardoshligi va iqtisodiy samaradorligini oshirish bo'yicha xulosalar berilgan.

Kalit so'zlar: qishloq xo'jaligi, agroklaster, agroklaster tizimi, qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi, barqaror rivojlanish, iqtisodiy samaradorlik, yalpi ichki mahsulot, yalpi qo'shilgan qiymat, innovatsion texnologiyalar, mehnat resurslari, investitsiyalar, qayta ishlash sanoati, iqtisodiy mintaqa, raqobatbardoshlik, bozor iqtisodiyoti.

Abstract: The article examines the economic foundations for the sustainable and efficient development of agricultural production based on the agro-cluster model. It analyzes the role of agriculture in the national economy, its contribution to GDP and gross value added, and production volume trends. Particular attention is paid to the economic significance of mobilizing labor resources, adopting innovative technologies, and adapting farm operations to market demands within the agro-cluster production framework. Furthermore, the article discusses the contribution of food agro-cluster development to ensuring the manageability, viability, and economic security of agricultural production.

Keywords: agriculture, agro-cluster, agro-cluster system, agricultural production, sustainable development, economic efficiency, gross domestic product, gross value added, innovative technologies, labor resources, investments, processing industry, economic region, competitiveness, market economy.

Абстрактный: В статье рассматриваются экономические основы устойчивого и эффективного развития сельскохозяйственного производства на базе модели агрокластера. Анализируются роль сельского хозяйства в национальной экономике, его вклад в ВВП и валовую добавленную стоимость, а также динамика объемов производства. Особое внимание уделяется экономической значимости мобилизации трудовых ресурсов, внедрения инновационных технологий и адаптации деятельности хозяйств к рыночным потребностям в рамках агрокластерной модели производства. Кроме того, рассматривается вклад развития продовольственных агрокластеров в обеспечение управляемости, жизнеспособности и экономической безопасности сельскохозяйственного производства.

Ключевые слова: слова: сельское хозяйство, агрокластер, система агрокластеров, сельскохозяйственное производство, устойчивое развитие, экономическая эффективность, валовой внутренний продукт, валовая добавленная стоимость, инновационные технологии, трудовые ресурсы, инвестиции, перерабатывающая промышленность, экономический регион, конкурентоспособность, рыночная экономика.

Kirish (Введение/Introduction).

Bugungi kunda qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini barqaror va samarali rivojlantirish mamlakat iqtisodiyotining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Qishloq xo'jaligida ishlab chiqarish jarayonlarini zamonaviy texnologiyalar asosida tashkil etish, investitsiyalarni jalb qilish, resurslardan samarali foydalanish va yetishtirilgan mahsulotni qayta ishlash hamda bozorga yetkazib berish jarayonlarini o'zaro integratsiyalash muhim ahamiyat kasb etmoqda [1 b-1].

O'zbekistonda qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligida yaratilgan yalpi qo'shilgan qiymat 2021 yilda 184,3 trln so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2025 yilga kelib 306,3 trln so'mga yetgan. 2025 yilda mazkur tarmoqning yalpi qo'shilgan qiymati 2024 yilga nisbatan 4,4 foizga o'sgan [2 b-8].

Shu nuqtai nazardan, qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini **agroklaster asosida tashkil etish** ishlab chiqaruvchi, qayta ishlashchi korxonalar, xizmat ko'rsatuvchi sub'ektlar va bozor ishtirokchilari o'rtasida iqtisodiy aloqalarni mustahkamlash imkonini beradi. Agroklaster yondashuvi mahsulot ishlab chiqarishdan tortib uni qayta ishlash, saqlash va realizatsiya qilishgacha bo'lgan yagona iqtisodiy zanjirni shakllantirish orqali qishloq xo'jaligining raqobatbardoshligi va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Shu bois qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini agroklaster asosida barqaror va samarali rivojlantirishning iqtisodiy asoslarini tadqiq etish,

mavjud muammolarni aniqlash hamda ularni takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqish dolzarb hisoblanadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Обзор литературы/Literature review).

Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini agroklaster asosida barqaror va samarali rivojlantirish masalasi zamonaviy agrar iqtisodiyotning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Agroklaster modeli ishlab chiqarish, qayta ishlash, saqlash, logistika va tayyor mahsulotni realizatsiya qilish jarayonlarini yagona iqtisodiy tizimga birlashtirish orqali qo'shilgan qiymatni oshirish va resurslardan samarali foydalanish imkonini beradi. O'zbekistonda qishloq xo'jaligining iqtisodiyotdagi o'rmini baholashda yalpi ichki mahsulot va uning tarkibiy ko'rsatkichlari muhim statistik asos bo'lib xizmat qiladi [1; 2].

Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining iqtisodiy samaradorligi, avvalo, mavjud yer, mehnat, moddiy-texnika va moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish bilan belgilanadi. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyotiga oid darsliklarda ishlab chiqarish samaradorligini baholashda mahsulot hajmi, tannarx, mehnat unumdorligi, rentabellik va resurslardan foydalanish ko'rsatkichlariga alohida e'tibor qaratilgan [4]. Ergashev, Fayzieva va Xamraeva tomonidan qishloq xo'jaligi iqtisodiyotining nazariy va amaliy jihatlarini yoritilib, agrar ishlab chiqarishda iqtisodiy samaradorlikni oshirishning asosiy omillari sifatida ishlab chiqarish resurslaridan

samarali foydalanish, innovatsiyalarni joriy etish va bozor mexanizmlarini takomillashtirish ko'rsatilgan [5].

Agroklaster tizimining institutsional asoslarini shakllantirishda davlatning agrar siyosati alohida ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-martdagi PQ-4633-son qarorida paxtachilik sohasida bozor tamoyillarini keng joriy etish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va xo'jalik yurituvchi subyektlar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarni takomillashtirishga qaratilgan chora-tadbirlar belgilangan [3]. Mazkur yondashuv agroklasterlarning shakllanishi uchun institutsional va iqtisodiy shart-sharoitlarni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Agroklasterlarning iqtisodiy mazmuni ishlab chiqarish zanjirining alohida bosqichlarini o'zaro muvofiqlashtirish bilan bog'liq. Porterning klaster nazariyasida hududiy jihatdan yaqin joylashgan ishlab chiqaruvchilar, yetkazib beruvchilar va tegishli tashkilotlarning o'zaro hamkorligi raqobatbardoshlikni oshiruvchi omil sifatida izohlanadi [6]. Ushbu nazariy yondashuvni qishloq xo'jaligiga tatbiq etish agroklasterlarda ishlab chiqarish va qayta ishlash korxonalari o'rtasidagi kooperatsiyani kuchaytirish, logistika xarajatlarini kamaytirish va bozor talabiga mos mahsulot ishlab chiqarishni tashkil etish imkonini beradi.

FAO tadqiqotlarida ham qishloq xo'jaligi qiymat zanjirlarini rivojlantirishda ishlab chiqaruvchi, qayta ishlovchi, logistika va savdo subyektlari o'rtasidagi integratsiyaning ahamiyati ta'kidlanadi [7]. Ayniqsa, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini xomashyo shaklida sotish o'rniga ularni qayta ishlash va yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotga aylantirish fermer xo'jaliklari va klaster ishtirokchilarining daromadlarini oshirish imkoniyatini yaratadi.

World Bank tadqiqotlarida qishloq xo'jaligida qiymat zanjirlarini rivojlantirish, ishlab chiqaruvchilarning bozorga chiqishini yaxshilash, zamonaviy texnologiyalar va infratuzilmadan foydalanish agrar sektor samaradorligini oshirishning muhim shartlari sifatida ko'rsatiladi [8]. Ushbu yondashuv agroklasterlarning barqaror rivojlanishida nafaqat ishlab chiqarish hajmini, balki mahsulotni qayta ishlash, saqlash va sotish jarayonlarini ham yagona tizimda boshqarish zarurligini ko'rsatadi.

Qishloq xo'jaligining barqaror rivojlanishi masalasida ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy omillarning o'zaro uyg'unligi muhim hisoblanadi. FAOning barqaror qishloq xo'jaligiga oid yondashuvlarida tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va kelajak avlodlar ehtiyojlarini hisobga olish asosiy tamoyillar sifatida belgilanadi [9]. Shu jihatdan agroklaster modeli faqat iqtisodiy manfaatni emas, balki yer va suv resurslaridan samarali foydalanish, ekologik barqarorlikni ta'minlash va hududlarda bandlikni oshirish vazifalarini ham qamrab olishi lozim.

O'zbekistonda qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishining umumiy iqtisodiy ko'rsatkichlari ham agroklaster tizimining rivojlanishi uchun muhim makroiqtisodiy muhit mavjudligini ko'rsatadi. Milliy statistika qo'mitasining 2025-yil yakunlari bo'yicha ma'lumotlari qishloq xo'jaligi va boshqa tarmoqlarning yalpi ichki mahsulot shakllanishidagi o'rni tahlil qilish imkonini beradi [1; 2]. Mazkur statistik ma'lumotlardan agroklasterlarning hududiy va tarmoq samaradorligini baholashda boshlang'ich axborot bazasi sifatida foydalanish mumkin.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, agroklasterlarning samaradorligi faqat ishlab chiqarish hajmining oshishi bilan emas, balki resurslardan foydalanish samaradorligi, mahsulot tannarxining pasayishi, mehnat unumdorligining oshishi, qo'shilgan qiymatning ko'payishi, logistika xarajatlarining optimallasuvi va rentabellikning oshishi bilan belgilanadi [4-8]. Shu sababli agroklaster faoliyatini baholashda kompleks iqtisodiy ko'rsatkichlar tizimidan foydalanish maqsadga muvofiq.

Umuman, o'rganilgan adabiyotlar agroklasterlarni qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini modernizatsiya qilish, ishlab chiqarish va qayta ishlash jarayonlarini integratsiyalash, bozor talablariga moslashish hamda hududiy iqtisodiy rivojlanishni jadallashtirishning muhim mexanizmi sifatida ko'rsatadi. Biroq agroklasterlarning iqtisodiy samaradorligini hududlar kesimida, ishlab chiqarish xarajatlari, hosildorlik, qo'shilgan qiymat, rentabellik va resurslardan foydalanish samaradorligi bilan bog'liq holda kompleks baholash masalalari qo'shimcha tadqiqotlarni talab etadi. Mazkur tadqiqot aynan ushbu jihatlarini tizimli ravishda o'rganishga qaratilgan.

Tadqiqotni amalga oshirishda foydalanilgan usullar (Методы /Methods).

Mazkur tadqiqotning nazariy-metodologik asosini qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini agroklaster asosida tashkil etish, iqtisodiy samaradorlikni oshirish, resurslardan oqilona foydalanish va agrar ishlab chiqarishning barqaror rivojlanishiga oid iqtisodiy nazariyalar tashkil etadi. Tadqiqotda agroklaster qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish, qayta ishlash, saqlash, logistika va realizatsiya jarayonlarini o'zaro integratsiyalashgan holda tashkil etuvchi iqtisodiy tizim sifatida nazariy jihatdan talqin qilinadi.

Tadqiqotning nazariy asosida klaster nazariyasi, qiymat zanjiri nazariyasi, tizimli yondashuv, resurslardan samarali foydalanish nazariyasi va barqaror rivojlanish konsepsiyasidan foydalaniladi. Klaster nazariyasiga ko'ra, hududiy jihatdan o'zaro bog'langan korxonalar va xo'jalik subyektlari o'rtasidagi hamkorlik ishlab chiqarish samaradorligi va raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi. Ushbu yondashuv agroklaster sharoitida fermer xo'jaliklari, qayta ishlash korxonalari, logistika va xizmat ko'rsatuvchi subyektlarning yagona iqtisodiy tizim sifatida faoliyat yuritishini nazariy jihatdan asoslash imkonini beradi.

Tizimli yondashuv asosida qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi o'zaro bog'liq elementlardan tashkil topgan yagona tizim sifatida qaraladi. Bunda yer, suv, mehnat, kapital, texnologiya va axborot resurslari ishlab chiqarish jarayonining asosiy elementlari sifatida baholanadi. Agroklasterning samaradorligi esa ushbu resurslarning o'zaro uyg'unligi va ulardan foydalanish natijasida yaratilgan iqtisodiy qiymat bilan belgilanadi.

Qiymat zanjiri nazariyasi agroklasterning iqtisodiy mohiyatini ochib berishda muhim nazariy asos sifatida qo'llaniladi. Ushbu yondashuvga ko'ra, qishloq xo'jaligi mahsulotining iqtisodiy qiymati faqat uni yetishtirish bosqichida emas, balki saqlash, qayta ishlash, qadoqlash, tashish va sotish jarayonlarida ham shakllanadi. Shu sababli agroklasterning asosiy iqtisodiy afzalligi ishlab chiqarishdan tayyor mahsulot realizatsiyasigacha bo'lgan jarayonlarni integratsiyalash orqali qo'shilgan qiymatni ko'paytirish bilan izohlanadi.

Tadqiqotda iqtisodiy samaradorlik nazariyasi asosida agroklaster faoliyatining natijasi sarflangan resurslar va olingan iqtisodiy natijalar nisbati orqali baholanadi. Nazariy jihatdan samaradorlikning oshishi bir xil miqdordagi resurslar hisobiga ko'proq mahsulot ishlab chiqarish yoki bir xil hajmdagi mahsulotni kamroq xarajatlar bilan ishlab chiqarish orqali namoyon bo'ladi. Shu nuqtayi nazardan, agroklasterning iqtisodiy samaradorligi ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, mehnat unumdorligini oshirish, mahsulot sifatini yaxshilash va qo'shilgan qiymatni ko'paytirish bilan bog'liq.

Barqaror rivojlanish konsepsiyasi tadqiqotning yana bir muhim nazariy asosi hisoblanadi. Ushbu konsepsiyaga ko'ra, qishloq xo'jaligini rivojlantirish faqat qisqa muddatli iqtisodiy manfaatlar bilan cheklanmasligi, balki iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik manfaatlarining uzoq muddatli muvozanatini ta'minlashi lozim. Agroklaster sharoitida barqarorlik ishlab chiqarish samaradorligini oshirish bilan bir qatorda yer va suv resurslaridan oqilona foydalanish, ekologik xavfsizlikni ta'minlash hamda qishloq hududlarida bandlik va daromadlarni oshirishni nazarda tutadi.

Shuningdek, tadqiqotda **integratsiya va kooperatsiya nazariyasidan** foydalaniladi. Ushbu yondashuvga ko'ra, mustaqil faoliyat yurituvchi ishlab chiqarish subyektlarining iqtisodiy manfaatlar asosida birlashishi xarajatlarni kamaytirish, resurslardan birgalikda foydalanish, bozor xavflarini taqsimlash va mahsulotni sotish imkoniyatlarini kengaytirishga yordam beradi. Agroklasterda bunday integratsiya fermer xo'jaliklari va qayta ishlash korxonalari o'rtasidagi uzoq muddatli iqtisodiy munosabatlarni mustahkamlashga xizmat qiladi.

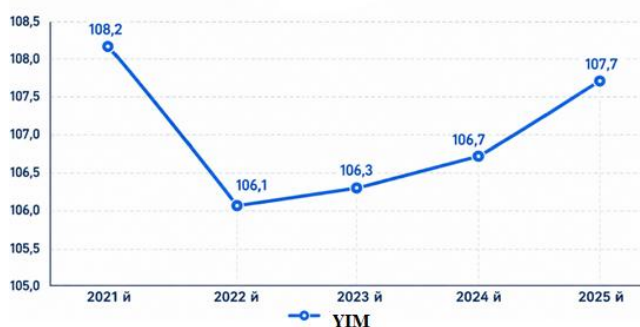
Umuman, mazkur tadqiqotning nazariy-metodologik yondashuvi "resurslardan samarali foydalanish → ishlab chiqarish integratsiyasi → qiymat zanjirini shakllantirish → qo'shilgan qiymatni oshirish → iqtisodiy samaradorlik → barqaror rivojlanish" mantiqiy ketma-ketligiga asoslanadi. Ushbu nazariy yondashuv agroklaster modelining qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishidagi iqtisodiy mohiyatini ochib berish, uning samaradorlik va barqarorlikka ta'sirini ilmiy jihatdan asoslash imkonini beradi.

Tahlil va natijalarlar (Анализ и результаты/Analysis and results).

Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish jarayonini bozor iqtisodiyoti talablari asosida rivojlantirish uchun shu yil ichida 25662,8 so'm ajratilgan. Shu jumladan davlat byujetidan ajratilgan investitsiya mablag'i 2189,9 sumni tashkil etgan. Yalpi qo'shilgan qiymatni olishda qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi xissasi 19,2 foizni tashkil etgan [1 b-1].

Bu tarmoqlarda band bo'lgan mehnat resurslari esa 3240,7 ming kishini tashkil etgan. Respublikada 2025 yilda esa O'zbekiston Respublikasi milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra yalpi ichki mahsulot ishlab umumiy hajmi 1849,7 trln. So'mni tashkil etgan yoki shu yil ichida ishlab chiqarilgan yalpi ichki mahsulotni umumiy hajmi 2024 yilga nisbatan 7,7 foizga ko'paygan.

Respublikada yalpi ichki mahsulotni o'sish xajmi besh yil ya'ni 2021 – 2025 yillar ichida o'sib borishi darajasi foizga quyidagi 1 - diagrammada keltirilgan.

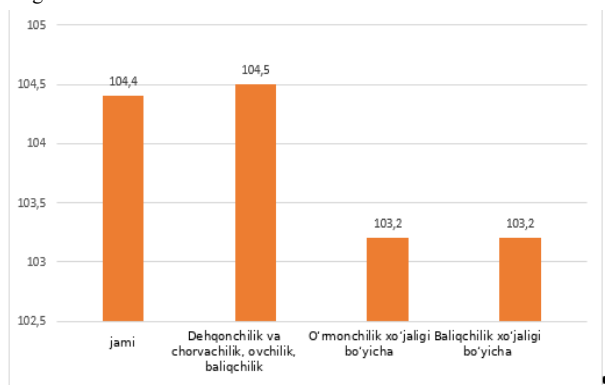

1 - rasm. Yalpi ishlab chiqarilgan qishloq xo'jaligi mahsulotni o'sishi[1. b-1].

Mamlakatimizda ana shu besh yil ichida yalpi milliy mahsulot 861,2 mrd. Sumdan 1840,7 mlrd so'mga yoki 2,14 foizga ishlab chiqarish ko'paygan.

Qishloq xo'jaligini shu davr ichidat milliy iqtisod tarmoqlarida yaratilgan tarmoqlar qo'shimcha qiymatini o'sib borishi 231,0 foizga ko'paygan. Tarmoqlarda yaratilgan qo'shimcha qiymatni olinishi tahlili bo'yicha sanoat tarmoqlarida olingan umumiy qo'shilgan qiymat sanoat bo'yicha 232,6 foizga, qurilish tarmoqlari bo'yicha yaratilgan qo'shimcha qiymat 20,3 foizga ko'paygan. Qishloq xo'jaligi, o'rmon va baliqchilik tarmoqlari milliy iqtisodiyotni asosiy oziq-ovqat uchun zarur bo'lgan mahsulotlarni yetkazib beradilar. Bu tarmoq ishlab chiqarish jarayonida olingan qo'shimcha qiymat hajmi shu tahlil yillari ichida 96,0 foizni tashkil etgan [2 b-8].

Buning asosiy sababi shu yillar ichida qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaliklari bo'yicha ishlab chiqarishni 2025 yilda Iqtisodiy darajasi o'sish 114,0 foizdan 103,1 foizga 2021-2024 y. pasaygan ma'lumotlarini 2 diagrammadan ko'rish mumkin.

2-rasm. Respublika hududlari bo'yicha qishloq, o'rmon va baliqchilik mahsulotlarini yetishtirish viloyatlar tahlili¹

Respublika hududlari bo'yicha qishloq, o'rmon va baliqchilik mahsulotlarini yetishtirish viloyatlar tahlilida Sirdaryo viloyatida - 106,9 foizni, Farg'ona viloyati bo'yicha 105,6 foizni, Xorazm viloyati bo'yicha - 104,9 foizni, Qoraqalpog'iston Respublikasi bo'yicha - 104,9 foizni, Andijon viloyati bo'yicha - 104,7 foizga,

Mamlakatda 2025 yilda iqtisodiyot faoliyat turlari bo'yicha yalpi ichki mahsulot ishlab chiqarish iqtisodiy ko'rsatkichlari 1-jadvalda [2 b-8] keltirilgan.

1-jadval

Ko'rsatkichlar	Hajmi mlrd. sumda		O'sish sur'ati foizda	Yalpi o'sishdagi xissasi
	2024-y dekabr	2025-y dekabr		
YaIM	1535431,7	1849650,0	107,7	7,7
Shu jumladan tarmoqlarni yalpi qo'shilgan qiymati	1475010,2	1768139,4	107,7	7,4
Qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi	272224,4	306294,2	104,4	0,8
Sanoat	384377,6	472729,7	106,8	0,8
Kurilish	107113,9	124224,1	114,0	1,0
Savdo yashash va ovqatlanish bo'yicha xizmatlar	1768108,3	215494,4	112,0	1,4
Xizmatlar, tashish va saqlash, axborot va aloqa	115533,9	149508,8	114,5	1,1
Boshqa xizmat turlari	418952,1	494888,2	105,4	1,4
Mahsulotlarga sof soliqlar	6042,5	8151,6	107,4	0,3

Respublika milliy iqtisodiyoti 2024-2025 yillar ichida sanoat tarmoqlari va xizmat ko'rsatish yo'nalishlarini barqaror va samarali rivojlanishi mahsulotlarga bo'lgan soliq tushumi 107,4 foizga qo'shilgan holda uni yalpi o'sishdagi hisssasi 0,3 foizga davlat ko'paygan.

Navoi viloyati bo'yicha - 104,7 foizni, tashkil etgan. Samarqand viloyati bo'yicha - 103,3 foizni, Surxondaryo bo'yicha - 103,8 foizni, Toshkent viloyati bo'yicha - 104,2 foizni va Qashqadaryo viloyati bo'yicha 104,3 foizga o'sishi ularning tabiiy-iqlim sharoitlarini ishlab chiqarish yerlari unumdorligini va yetarli mehnat resurslari borishiga qaramasdan ularda mahsulot ishlab chiqarish darajasi past bo'lgan [2 b-8].

Mamlakatda 2025 yilda yetishtirilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlarini hajmi 508711,1 mlrd. sumni tashkil etib bu iqtisodiy ko'rsatkichi 2024 yildagiga nisbatan 104,3 foizni tashkil etgan.

Shu yili dehqonchilik mahsulotlarini ishlab chiqarish o'tgan yilga nisbatan o'sishi 104,2 foizni yoki 243007,7 mlrd so'mni, chorvachilik tarmoq yo'nalishida esa ishlab chiqarishni o'sishi 101,6 foizni tashkil etib ishlab chiqarilgan chorvachilik mahsulotlari qiymati 265703,4 mlrd. so'mni tashkil etgan.

Iqtisodiy hududlar bo'yicha ko'p mahsulotlar ishlab chiqargan Samarqand viloyatida - 57963,3 mlrd so'mlik, Andijon viloyatida 50263,3 mlrd so'mlik, Qashqadaryo viloyatida 49950,0 mlrd. so'mlik va

¹ Muallif ishlanmasi

Toshkent viloyatida 48794,1 mlrd so'mlik qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqargan.

Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish jarayonini iqtisodiy mintaqalarda ularni tabiiy iqlim sharoitlarida tashkil topgan agroklaster usulida tashkil topishi u ko'pchilikning mulk va investitsiya mablag'lariga asoslangan holda bo'lsa hali uni boshqaruvi umum ijtimoiy hususiyatiga ega bo'lgan davlat qonun va normativlari asosida rivojlanib borishiga qaramay ishlab chiqarishni tashkil topishini davlat tomonidan qabul qilinadigan davlat muassasalari tomonidan tasdiqlangan ishlab chiqarish normativlari asosida uni boshqaruvi qo'yidagi kriteriyalarga asoslangan holda boshqarib boriladi. Bular qo'yidagilardan iborat [3 b. 1-4]:

- qishloq xo'jaligi iqtisodiy mintaqalarda ishlab chiqarilayotgan qishloq xo'jaligi mahsulotlarini mamlakat bo'yicha ishlab chiqarilayotgan yalpi ichki mahsulotlarini ishlab chiqarishdagi umumiy hissaga;
- qishloq xo'jaligi sohalarida ishlab chiqarilayotgan qishloq xo'jaligi mahsulotlarini iqtisodiy mintaqalarda va Respublika milliy iqtisodiyotini rivojlantirishdagi o'rni;
- qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish jarayonidagi ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarga ist'emoi oziq-ovqat, kiyim-kechak va sanoat korxonalari uchun zarur bo'lgan qishloq xo'jaligi mahsulotlari bilan mamlakati o'zini ichki ishlab chiqarish mahsulotlari bilan ta'minlash darajasini o'sib borishi asosida biz bu tarmoqni qanchalik mamlakatni iqtisodiy va ijtimoiy darajada barqaror va samarali rivojlanib borish mamlakatni siyosiy va iqtisodiy mustaqillik darajasini o'sib borishini ta'minlashda ko'rish mumkin.

Agroklaster asosida qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishni rivojlantirishdan asosiy maqsad sanoat tarmoqlari korxonalari ishlab chiqarishini rivojlantirib borilishi o'y-joy, xizmatlar ko'rsatish joylarini ko'rish ishlab chiqarish kengaytirilgan asosida o'sib borayotgan aholini ist'emoi talablarini ishlab chiqarilgan mahsulotlar tashkil etadi.

Qolgan milliy iqtisodiyot tarmoqlari asosan xizmat ko'rsatish tarmoqlari bo'lib ular ist'emoi qilaoladigan moddiy boyliklarni yaratmaydi. Lekin yashash sharoitini yaxshilash bo'yicha turli xizmatlar ko'rsatishni amalga oshiradilar. Lekin bu tarmoqlar milliy boylikni faqat qiymat shaklida o'sishni ta'minlaydi va unga kerakli ist'emoi mahsulotlarini xorijiy mamlakatlardan harid qilib olish mumkin [4 b. 53].

Umuman agroklaster majmuasi asosida iqtisodiy mintaqalarda qishloq xo'jaligi agroklasteri ishlab chiqargan ist'emoi va xomashyo mahsulotlarini va ularni sanoat ishlab chiqarishi asosida qayta ishlab chiqarish jarayonini tashkil etishda qo'yidagi ishlab chiqarish hajmlarini ifoda etuvchi iqtisodiy kriteriyani ifoda etuvchi ko'rsatkichlardan foydalanish lozim.

Bu iqtisodiy ishlab chiqarish kriteriyasini belgilovchi ko'rsatkichlar qo'yidagilardan iborat bo'lishi kerak:

- qishloq xo'jaligi ishlab chiqargan qishloq xo'jaligi mahsulotini iqtisodiy mintaqadagi hajmi;
- iqtisodiy mintaqada qishloq xo'jaligi va qayta ishlash sanoati ishlab chiqargan mahsulotlarni ijtimoiy va iqtisodiy ahamiyati;
- agroklasteri korxonalarida ishlab chiqarilayotgan sanoat mahsulotlarini hissasini iqtisodiy mintaq aholisini uni ishlab chiqarayotgan mahsulot bilan ta'minlash asosida uni ishlab chiqarish hajmini o'sib borishini ta'minlash;
- qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish jarayonini iqtisodiy jihatdan barqaror va samarali rivojlanishini ta'minlash uchun qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish jarayonini va ishlab chiqarilgan qishloq xo'jaligi

mahsulotlarini uni sanoat asosida qayta ishlab chiqarishni tashkil etishni yangi ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan agroklaster klasteri tariqasida ishlab chiqarish tashkil etish maqsadga loyiqdir.

Bu yerda ana shu innovatsion progressiv ishlab chiqarishni tashkil etish uchun davlat tomonidan ishlab chiqilgan boshqaruv qonunlari va ishlab chiqilgan iqtisodiy normativlari asosida ishlab chiqarish jarayonini tashkil etishini iqtisodiy mintaqalarda bozor iqtisodiy munosabatlarini chuqurlashtirish holda tashkil etishni talab etadi. Buning uchun qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish jarayonini rivojlantirish bilan bog'liq bo'lgan innovatsion texnika va texnologiyalariga asoslangan holda qishloq xo'jaligi klaster tariqasida ishlab chiqarishni tashkil etish va ularni zarur bo'lgan mehanizator kadrlari bilan ta'minlash, iqtisodiy mintaqalarda ishlab chiqarishning innovatsion tarzda tashkil etish mehnat resurslarini mehnat qilish darajasini o'sib borishini ta'minlash va ularning mehnatlarini motivatsiyalashtirish asosida aholini xaridorgir talablarini o'sib borishini ta'minlash zarur [5 b. 45-53].

Xo'jaliklar samaradorligini o'sib borishi qishloq xo'jaligi mahsulotlarini serhosil navlarini mintaq tabiiy iqlim sharoitiga moslashtirib borish ularning hamkorligini oshirib borish hisobiga va ishlab chiqarish moddiy va mehnat harajatlari tejamliligiga asoslangan holda barqaror foyda olishga ega bo'ladi. Demak qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishni qat'iy ravishda belgilangan normativlar asosida ishlab chiqarish jarayonini tashkil etishlari yalpi ishlab chiqarilgan mahsulot qiymatlarini uni sotilishi asosida hosil bo'ladigan zaruriy mahsulot qiymatini yuqori bo'lishini ta'minlash.

Qishloq xo'jaligida ishlab chiqarilgan mahsulot turlari qiymatlari uni ishlab chiqarish harajatlari qiymatini ifoda etib bu harajatlar qiymati ist'emoi mahsulotlarini bozorida ishlab chiqarish harajatlari va biznes rejadagi foydani ta'minlovchi narxlarda ist'emoi qiymati shaklida tashkil topadi.

Xulosa va takliflar (Выводы и предложения/Conclusion).

- mintaq darajasida qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishni agroklaster usulida tarkibiy jihatdan dehqonchilik, chorvachilik, bog'dorchilik va bu mahsulotlarni sanoat asosida qayta ishlab chiqarish umumlashgan ishlab chiqarish jarayonini ijtimoiy xo'jalik tariqasida uni uzluksiz rivojlantirishni yangi barqaror ishlab chiqarish jarayonini va uni rivojlanib borishini barqarorlik hamda samaradorlik darajalarini o'sib borishini olib keladi;

- qishloq xo'jaligini ishlab chiqarish jarayonini barqaror rivojlanib borishi belgilangan iqtisodiy ko'rsatkichlarini belgilanishi ob'ektiv ravishda ichki va tashqi iqtisodiy holatlarni ifoda etuvchi iqtisodiy ko'rsatkichlar bo'lishiga bo'lgan tabga asoslanishi agroklasterni samarali va barqaror rivojlanishini ta'minlaydi;

- ishlab chiqarish jarayonini barqarorlik iqtisodiy ko'rsatkichi ma'lum cheklangan holda bo'lishi agroklaster asosida qishloq xo'jaligini klaster asosida mintaqalar darajasida tashkil topgan ishlab chiqarish omillariga ya'ni moddiy ishlab chiqarish agrotehnika va texnologiyalari bilan asosiy ishlab chiqarish vositalari va asosiy ishlab chiqarish fondlari va mehnat xodimlari bilan ta'minlanish darajasiga bog'liq bo'lgan agroklasteri asosida ishlab chiqarish jarayoni tashkiliy, ishlab chiqarish iqtisodiy va ijtimoiy xavf-xatarlari bilan bo'lib ularni oldini olishning asosiy yo'li ishlab chiqarish jarayonini olib borishni innovatsion tarzda boshqaruvi asosida tashkil etishga va mehnat resurslaridan samarali foydalanishga bog'liq.

Foydalanilgan adabiyotlar (Литературы/ References):

- [1] O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. O'zbekiston Respublikasi yalpi ichki mahsuloti: 2025 yil yanvar-dekabr oylari. – Toshkent, 2026. – 1-b.
- [2] O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. O'zbekiston Respublikasida yalpi ichki mahsulotni ishlab chiqarish, 2025 yil. – Toshkent, 2026. – 8-b.
- [3] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-martdagi PQ-4633-son "Paxtachilik sohasida bozor tamoyillarini keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori. – Toshkent, 2020. – 1-4-b.
- [4] Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti. Darslik. – Toshkent, 2018. – 53-b.
- [5] Ergashev R.X., Fayzieva Sh.Sh., Xamraeva S.N. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti. Darslik. – Toshkent: "Iqtisod-Moliya", 2018. – 45-53-b.

- [6] Porter M.E. Clusters and the New Economics of Competition // Harvard Business Review. – 1998. – Vol. 76, No. 6. – P. 77–90.
- [7] FAO. The State of Agricultural Commodity Markets 2020: Agricultural Markets and Sustainable Development: Global Value Chains, Smallholder Farmers and Innovations. – Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2020.
- [8] World Bank. Agriculture, Food and Rural Development: Value Chains and Market Integration. – Washington, DC: World Bank, 2022.
- [9] FAO. The State of Food and Agriculture 2021: Making Agrifood Systems More Resilient to Shocks and Stresses. – Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2021.
- [10] OECD-FAO. OECD-FAO Agricultural Outlook 2024–2033. – Paris: OECD Publishing, 2024.